

Lovro Monti 20. IV 1835 - 9. IV 1898.

Majka Lovrina Viktorija Šimić-Protić bila je iz Knina kao i otac Josip Monti. Iz tog braka rođen je 20. travnja 1835. Lovro Monti.

Osnovnu školu završio je u Kninu, zatim nastavlja školovanje u Šibeniku. Gimnaziju je završio u Zadru 1852 (danasm gimnazija V. Nazor) na talijanskom jeziku, kao službenom jeziku u Dalmaciji, iako se u Montijevoj kući uvijek govorilo hrvatskim jezikom. Po završenoj gimnaziji odlazi na studij pravnih znanosti u Padovu, gdje je uostalom išla i većina dalmatinskih studenata.

Padova se u to vrijeme nalazila po austrijskom vlašću i u njoj je postojalo snažno antiaustrijsko raspoloženje. To raspoloženje je obuzimalo studente iz Dalmacije jer se i Dalmacija nalazila pod austrijskom vlašću. Politika Austrije je te dijelove Italije sputavala u gospodarsko-kulturno-prosvjetnom i nacionalno -političkom pogledu. To je isto Austrija radila i u Dalmaciji, što je ponukalo studente iz Dalmacije, da se i njihova Dalmacija mora osloboditi tog jarma i naći se ujednjinja sa ostalim hrvatskim zemljama. Zato će boravak Lovre Montia u Padovi imati odlučujući utjecaj na njegov budući politički rad i njegovo političko djelovanje. Tu u Padovi Monti je izbliza upoznao ne samo ideje talijanskog "Risorgimenta" (pokreta za ujedinjenje Italije) nego i djelovanje tog pokreta koji se razbuktavao raznim govorima, izjavama, člancima, brošurama i pjesmama.

Završivši pravni studij u Padovi prelazi u Milano gdje pri tamošnjoj preturi obavlja obavezne pravne vježbe. Iz Milana se ponovno vraća u Padovu gdje je na pravnom fakultetu, po tadašnjim propisima 30. kolovoza 1859. godine obranio svoje teze za stjecanje doktorske titule i postao doktor prava.

Obuzet hrvatskim rodoljubljem Monti se vraća iz Padove u svoju hrvatsku domovinu, u svoj rodni Knin 1859. Kako nije htio stupiti u službu austrijskog režima koji je vladao u hrvatskim zemljama, odlučio se za odvjetnički posao, koji mu je pružao samostalnu egzistenciju. Odvjetničku pripravničku praksu proveo je u Splitu (1859. - 1861.), međutim, baš u to doba u austrijskoj carevini se događaju značajne političke promjene.

Politička gibanja slavenskih naroda u austrijskoj carevini imat će za posljedicu donošenje Listopadske diplome od 20. listopada 1860. godine, ukidanje absolutne monarhije u Austriji i uspostavljanje ustavnog doba.

Bio je to povod da se u Dalmaciji, dalmatinskim gradovima i žalima Jadrana oživi politički život koji je već tinjao 40-tih 19. st. po utjecajem Ilirskog pokreta prekovelebitskih Hrvata. Sve je to zametnulo prve klice narodnog buđenja i svijesti o etničkom jedinstvu sa prekovelebitskom braćom.

U Splitu, gdje Monti vrši pripravničku praksu, djelovao je narodnjaci krug kojeg su sačinjavali: Vid Mopurgo, Duje Rendić-Miočević, Kosta Vojnović i pridošli dr. Lovro Monti. Već tu u Splitu ističe se Montijev političko-publicistički rad. Naime, Monti je već 1860. godine objavio dvije rasprave zadacima novinarstva u Dalmaciji i o budućim smjernicama školovane klase u Dalmaciji. To je bilo od velike važnosti u političkoj borbi narodnjaka, jer je novinarstvo širilo politička gledišta i stvaralo pristaše tog gledišta.

U Dalmaciji je u to vrijeme talijanski jezik bio službeni i privilegirani jezik, a Monti je bio protiv toga i zalagao se za punu prisutnost hrvatskog jezika i u novinarstvu, ističući da "budućnost naroda ne priznaje privilegije". Od 1862. godine aktivno sudjeluje svojim člancima u listovima "Il Nazionale-Narodni list(dvojezični)" i "Matica Dalmatinska" kao političkim uporištima Narodne stranke u Dalmaciji.

Pored toga 1861. god. napisao je brošuru u kojoj je iznio svoja razmatranja o sjedinjenju Dalmacije Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, tvrdeći da je ujedinjenje "trojednice" za sve njene dijelove najbolja zaštita od unutarnje i vanjske opasnosti. Sve to bez sumnje govori o Montiju kao uvjerenom narodnjaku i ideologu narodnog preporodnog pokreta u Dalmaciji.

Tako oboružan preporoditeljskim idejama, poslije završetka svoje pripravničke prakse u Splitu, vraća se za stalno 1862. godine u svoj Knin gdje otvara odvjetničku kancelariju.

Ovdje je u Kninu, zahvaljujući utjecaju dr. Lovre Montija od početka narodnog preporoda postojao narodnjački krug kojeg su sačinjavali : Ivan Fontana, Ivan Fumiš, Pane Sablić, Frane Bilić, župnik kninski fra Mate Mlinar i gvardijan samostana sv. Ante fra Stjepan Zlatović.

Veliku pomoć u jačanju i širenju narodne misli na kninskom području imali su kninski franjevci, koji su najčešće bili potomci seljaka i težaka. Oni nisu bili samo njihovi duhovni oci, već su ih politički vodili i borbu za nacionalne ideale. Zato je bio u pravu fra Lujo Marun, osnivač hrvatske arheologije kad je na jednom iskazu 1886. godine rekao, da su franjevci u Kninu bili jedina i zadnja utvrda hrvatske misli na ovom području.

Već 50-tih godina 19. stoljeća u Kninu se formiraju dvije političke stranke: narodna i autonomaška. Narodna kao izraz naroda i njegovih težnji da se Dalmacija sjedini sa Hrvatskom i Slavonijom i da se hrvatski jezik uvede u upravni i javni život, i autonomaška, koja traži posebnu autonomiju za Dalmaciju u okviru Austrijske Monarhije. Na čelu Narodne stranke u Kninu stajao je mladi kninski odvjetnik dr. Lovro Monti.

Kninski narodnjaci pokušavaju 1861. godine osnovati "Slavjansko narodno književno društvo" tj. "Hrvatsku čitaonicu" s ciljem čvršćeg organiziranja, kako bi svojim akcijama dali više sadržaja. Međutim, austrijske vlasti su to zabranile. Hrvatska čitaonica u Kninu osnovana je tek 1891. godine. No, i pored toga pod vodstvom dr. Lovre Montija Knin je postao uz Split i Zadar, najtvrdja kula Narodne stranke u Dalmaciji iz koje se nadaleko zračio optimizam i vjera u trijumf narodne misli. To će se najbolje vidjeti za vrijeme prvih općinskih izbora u Dalmaciji 1865. godine.

Knin je 1830. godine imao 644 stanovnika (518 katolika i 126 pravoslavaca) a godine 1857. je imao 1.039 stanovnika.

Prvo Dalmatinski sabor u Zadru bio je svečano otvoren 6. travnja 1861. godine. Četiri godine poslije održani su izbori za općinska vijeća. Izbori za općinu Knin bili su određeni za dane 20., 21., i 22. kolovoza 1865. godine. Vlasti su i ovoga puta namjeravale izbornim makinacijama izboriti pobjedu, ali su se birači tome oprli sjekirama, vilama i kolcima. Rezultat tog izbornog dana bio je 3 mrtva seljaka i 5 teže ranjenih žandara. Kao posljedica toga bili su uličeni prvaci Narodne stranke u Kninu Ivan Fumiš, Aleksandar Katić, Pane i Špiro Sablić, i još 18 seljaka. Dr. Lovro Monti je uhićen u Zadru kad je išao obavijestiti Mihu Klaića o događajima u Kninu. U zatvoru su zadržani do početka prosinca 1865 godine. Jedan kroničar je zabilježio kad je ključar zatvora otvorio vrata samice da pusti dr. Lovru Montiju, Monti nije htio izići dok mu se ne kaže, zašto je uopće bio uhićen.

Bili su to "krvavi izbori" u Kninu koji su obnovljeni 13. ožujka 1866. godine i na kojima je Narodna stranka slavila veliku pobjedu. Kninska općinska uprava dolazi u narodne ruke, a za prvog kninskog načelnika izabran je 3. rujna 1866. godine dr. Lovro Monti.

"Krvavi izbori" u Kninu 1865. godine nagovijestili su slom i pad autonomaštva u Kninu, gdje je ožujskim izborima 1866. godine potpuno i nestalo iz Knina. Potrebno je ovdje naglasiti da je kninska općina bila jedna od rijetkih općina u Dalmaciji koja je na prvim općinskim izborima došla u narodne ruke.

Dr. Lovre Monti bio je voljen od naroda, kao pravedan i pošten čovjek. Najslikovitije za to govore izbori za Dalmatinski sabor 1866. godina za vanjske općine Knin, Drniš i Vrlika. Prije samog glasovanja Monti je pozvao izbornike neka slobodno glasuju i neka slobodno promisle hoće li za njega glasovati. Slijedilo je glasovanje i dr. Lovro Monti od 99 glasova dobio je 91 glas.

Za saborskog zastupnika u Dalmatinski sabor Monti je bio biran tri puta (1867., 1870. i 1876. godine). Dva puta je bio biran i za dalmatinskog zastupnika u Carevinsko vijeće u Beču (1873. i 1879.) Kao član saborskog kluba Narodne stranke u Zadru, Monti je time bio i član vrhovnog rukovodstva te stranke.

Kao zastupnik u Dalmatinskoj saboru u Zadru i Carevinskom vijeću u Beču zalagao se za uvođenje hrvatskog jezika u škole, sudove, upravu, za sjednjenje Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom, a kao gradonačelnik Knina za ekonomski, privredni i kulturni procvat kninske

općine. Također se zalagao za povezivanje Dalmacije sa Hrvatskom željeznim putem preko Knina (što će se realizirati tek 1925. godine). Posebnu pažnju poklanjao je prosvjeti, znajući da samo učen čovjek može biti nosilac svega novog i progresivnog.

U Narodnoj stranci u Dalmaciji bili su zajedno Hrvati i Srbi. Njihov narodni preporod izgrađivao je i sve više jačao njihovo posebno nacionalno osjećanje, a nakon okupacije Bosne i Hercegovine 1878. godine od Austrije došlo je do političkog raskola. To je oneraspoložilo dr. Lovru Montiju koji je i dalje slovio kao jedan od prvaka Narodne stranke i njen zastupnik u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću u Beču.

Posebno je bio ogorčen na neke dalmatinske zastupnike u Carevinskom vijeću koji su od 1879. godine pripadali klubu desnih centrumaša. Taj zastupničku klub bio je poznat po njegovoj politici (politici mrvica) u odnosu na nenjemačke narode pa i Hrvate u Habsburškoj Monarhiji. Monti je uvijek htio biti samostalan i nije dozvoljavao da mu netko sputava njegove ideje i težnje, a najmanje da mu netko daje mrvice. Zato je odlučio položiti svoj mandat iz Dalmatinskog sabora i Carevinskog vijeća. Na nagovor A Šupuka gradonačelnika Šibenika ostao još kratko vrijeme dok se donesu neke važne odluke a zatim se povukao iz političkog života.

Svoje objašnjenje za to napisao je u Beču 1. svibnja 1882. godine ističući da se nalazi u Narodnoj stranci od njena početka i da je njenom nastajanju i sam pomogao. Svrstao se pod barjak sjedninja Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom i tom barjaku ostao nepokolebljivo vjeran. Iako je porijeklom "talijanskog koljena" uvijek se osjećao pripadnikom naroda među kojim je rođen i među kojim živi.

I premda je podržavao hrvatsku političku misao do kraja svojeg života on je napuštajući sudioništvo u političkom životu, napuštao aktivnu borbu za tu misao - što su mu suvremenici zamjerili da napušta bojno polje.

Bilo je to uvjetovano i njegovim osobnim interesima i razlozima, a osima toga imao je identične stavove kakove su imali i neki drugi sudionici narodnog preporodnog pokreta u Dalmaciji kao Miho Klaić, Natko Nodilo, Pero Cingarija.

Kad govorimo o ovim političkim događajima moramo biti svjesni da se to događa u drugoj polovici 19. stoljeća, kad se počinje razbuktavati stranački život u Hrvatskoj i Dalmaciji.

U Kninu je Monti bio prijatelj sa fra Lujom Marunom, osnivačem hrvatske arheologije, sa kojim je prijateljski surađivao. Monti je bio član "Hrvatskog starinarskog društva" od njegova osnivanja i pomagao ga. Kao odvjetnik Monti je pokatkad i besplatno zastupao interesu narodnih ustanova pred sudom i pred raznim organima upravne vlasti. Uvijek je besplatno zastupao interesu "Hrvatskog starinarskog društva".

Dr. Lovro Monti umro je 9. travnja 1898. godine od kapi. Vijest o njegovoj smrti brzo je prostrujila cijelom Hrvatskom, posebno među članovima Narodne stranke.

Dr. Lovro Monti je imao jednog sina (Ivana), ali je umro u 21. godini, tako da su se izrazi sućuti upućivali njegovoj braći i njihovim obiteljima. U zahvalnici za sućut potpisani su Ante i Vice Monti, braća, nevjeste, sinovci i sinovka.

Brzojave sućuti uputile su mnoge dalmatinske općine: dubrovačka, drniška, hvarska, skradinska, kotorska, sinjska, splitska, šibenska, općina Tisno, Vodice, Vrlika, Zadar, Zagreb, Zlarin, a od pojedinaca Josip Juraj Strossmayer, šibenski načelnik Ante Šupuk, Natko Nodilo, dr. Gajo Bulat i drugi.

Dr. Lovre Monti nije ostao zapamćen samo kao političar. Ostao je zapamćen i kao dobrotvor. Svoje imanje s gospodarskim zgradama na Glavici kod Knina sa 32.5 hektara oporučio je pokrajini Dalmaciji s tim da pokrajina Dalmacija osnuje na tom imanju poljodjelsku školu, koja će pridonositi unapređenju dalmatinskog poljodjelstva. I zaista već 1907. godine Poljodjelska škola iz Splita, kao pokrajinska školska ustanova na taj "uzor posjed" obavlja svoju praksu učenika iz poljodjelstva, voćarstva, stočarstva, mljekarstva i pčelarstva.

Dalmatinski sabor kao zahvalu za to podigao je dr. Lovro Montiju spomenik pred zgradom poljodjelske škole u Kninu, djelo poznatog hrvatskog kipara Ive Rendića na kojem je pisalo:

Dr. LOVRO MONTI
20. IV. 1835. - 9. IV 1898.
na smrti ovo imanje ostavi Dalmaciji

NARODNOM DOBROTVORU
Po zaključku sabora Kraljevine Dalmacije
14. ožujka 1899.
Zemaljski odbor ovaj znak harna sjećanja
podiže

"Nažalost, ovog spomenika više tamo nema. Nepoznata ruka oštetila je sam spomenik, a bistu Lovre Montija odnijela kolovoza 1995. godine. Još prije komunističke vlasti zemljiste tog dobra podijelilo je za izgradnju privatnih kuća, tako da je od te humanitarne donacije koja je odgojila mnoge naše poljodjelce ostala samo kao spomen po nazivom - Montijeva glavica. A nama je ostala obaveza da povodom 100-te obljetnice smrti dr. Lovre Montija pronađemo bistu, obnovimo spomenik, čovjeku koji je bio začetnik Narodne stranke u Dalmaciji, narodni preporoditelj u Dalmaciji i prvi ustavni načelnik - narodnjak općine Knin."

Prema govoru povodom 100 obljetnice
Prof. povijesti Paška Paić

Danas je spomenik djelomično restouriran i kao što znate postavljen ispred Županije